

Verlag bijeenkomst

Professie en religie

Datum: 14 november 2011

Locatie: Goed Werk Hub, Den Haag

Op 14 november 2011 vond de vijfde bijeenkomst in de serie van zes over de Beroepstrots van de rijksambtenaar plaats in de Goed Werk Hub: Professie en religie.

Te gast was professor Afshin Ellian, hoogleraar Sociale cohesie, burgerschap en multiculturaliteit aan de Universiteit van Leiden.

De Goed Werk Hub, een initiatief van de Stichting Beroepseer, is een laagdrempelig en sectoroverschrijdend knooppunt waar je kennis, ervaringen, analyses en ideeën met anderen kan delen en elkaar kunt ondersteunen bij concrete initiatieven.

Er namen twintig mensen aan de bijeenkomst deel, allen werkzaam bij de Rijksoverheid en overheidsinstellingen.

Ellian begon zijn verhaal met te zeggen dat de in de uitnodiging gestelde vragen wat hem betreft niet relevant zijn: Wat zijn de gevolgen van de rol van de islam in onze maatschappij voor werken in het openbaar bestuur? Welke waarden en normen staan centraal in de islam en hoe verhouden zij zich tot die van mijzelf? Welke rol speelt de islam in mijn werk als ambtenaar?

De realiteit is dat deze vragen wel gesteld worden. Twintig jaar geleden was dat nog niet zo. Ellian zette hier kort de historische context uiteen van ontzuiling in Nederland, het einde van de Koude

Oorlog en het daarop voorspelde einde van de geschiedenis door Francis Fukuyama in zijn boek *The End of History and the Last Man* uit 1992.

De aanslagen van 11 september 2001 hebben iedereen doen beseffen dat geschiedenis en ideologieën nog springlevend zijn. 9/11 heeft een discussie op gang gebracht in het Westen over de grondslagen van onze samenleving: wie zijn wij?

Hoe gaan we om met een multiculturele samenleving?

Tegen deze achtergrond is de vraag over de relatie tussen staat en religie zeer actueel. Ellian schetste vijf modellen waarin deze twee zich tot elkaar kunnen verhouden:

- Theocratie
- Atheïstische staat
- Staatskerk
- Multiculti-staat
- Religieus-neutrale staat

Afshin Ellian: “Ambtenaren zijn namelijk zowel saai als spannend”

In zijn ogen is de laatste vorm de meest wenselijk vorm. Een goed voorbeeld in zijn ogen is Frankrijk. Toen Chirac nog president was, werd daar een commissie aangesteld die zich moest buigen over hoe het land het beste kon omgaan met een snel veranderende samenleving. Om de Republiek te beschermen stelde de commissie dat burgerschap de basis behoorde te zijn. De staat bepaalt niet wat religie of cultuur is. Iedereen is vrij dat zelf te bepalen. Op openbare scholen echter dien je al deze overtuigingen bij het binnengaan achter je te laten. In Nederland suggereerde Cohen als burgemeester van Amsterdam dat religie kon worden ingezet als middel om integratie te bevorderen. Dat is in de ogen van Ellian niet het beste te bewandelen pad.

Wat betekent dit voor het werk van ambtenaren? Hier is volgens Ellian sprake van een paradox. Ambtenaren zijn namelijk zowel saai als spannend. De ambtenaar dient de wet uit te voeren naar redelijkheid en streeft ernaar onbedoelde effecten zoveel mogelijk te minimaliseren. Daarbij heeft de ambtenaar weinig ruimte voor eigen interpretatie. Tegelijkertijd is het werk van de ambtenaar ook spannend, want volgens Ellian is er niets spannender dan het proces van denken, motiveren, bediscussiëren, hoor en wederhoor en het afwegen van belangen. Werken in een dictatuur met censuur, repressie en staatsgrepen lijkt spannender, maar dat is het niet. Ellian pleit er dan ook voor dat ambtenaren trots moeten zijn op hun saaiheid!

Diezelfde paradox geldt ook voor democratie in algemene zin. Democratie kan niet gepassioneerd zijn, omdat het een rationeel systeem is, gebaseerd op feiten, hoor en wederhoor. In een democratie is geen tot weinig geweld en vinden doorgaans geen *coups d'états* plaats.

Toch vindt Ellian democratie ook razend spannend. Door middel van openbare debatten komen wetten en regels tot stand. Vervolgens vindt er een permanente revolutie plaats omdat de wetten en regels doorlopend verdedigd moeten worden. Bovendien institutionaliseert democratie conflicten. Zo waarborgt democratie zowel de vrijheid van meningsuiting als godsdienstvrijheid.

Democratie functioneert het beste als de macht regelmatig wisselt. Ellian vindt het bijvoorbeeld niet gezond dat de PvdA al zolang op het pluche zit in Amsterdam.

De passie die op zijn plaats is, is geworteld in het besef van de betekenis en waarde van democratie. De grootste dreiging voor de democratie is als we democratie gewoon gaan vinden en voor lief nemen. Democratie biedt rechtszekerheid en waarborgt de rechten van elke burger.

Een van de deelnemers vroeg Ellian hoe hij naar de huidige discussie over weigerambtenaren kijkt. Zijn antwoord luidde dat elk volk zijn eigen mores heeft, een verzameling ongeschreven regels. Tot nu toe had iedereen het prima gevonden dat een handjevol ambtenaren op basis van de eigen geloofsovertuiging geen homoseksuele paren wilde trouwen. Dan werd gewoon voor vervanging gezorgd. Dat heeft heel lang gewerkt, maar in het huidige klimaat gaat dat niet langer op. Persoonlijk vindt Ellian de weigerambtenaar een gevaarlijke ontwikkeling. Als iedere ambtenaar beroep gaat doen op zijn geweten, waar houdt het dan op?

In de discussie over staat en religie gaat het volgens een deelnemer over de vraag hoe we omgaan met nieuwkomers en gaat het daarbij niet per se om welke religie zij praktiseren.

Een andere deelnemer was benieuwd naar wat de rol van de ambtenaar zou moeten zijn in het voorbeeld van Cohen die een moskee liet bouwen met belastinggeld.

Ellian vond het bevorderen van pluriformiteit, het presenteren van diverse gezichtspunten de belangrijkste taak van de ambtenaar. Dezelfde deelnemer opperde dat het misschien een goed idee zou zijn een APK-keuring voor ambtenaren in te stellen, waarbij ze worden bijgeschoold in de algemene beginselen van behoorlijk ambtenaarschap: durf je bewindspersoon tegen te spreken!

Tenslotte gaf een ambtenaar van het Ministerie van Onderwijs een aardig voorbeeld van een collega die tegen zijn bewindspersoon had gezegd: “Ik zal u met raad en daad bijstaan in de koers die u voor ogen hebt, maar als u springt, spring ik niet met u mee”.

Maurits Hoenders

Vormgeving en foto's: A. Gabrielli